

تجلی شهید قاسم سلیمانی در قصائد معاذ الجنید (مطالعه موردی قصیده عصر سلیمانی)

مسعود محمدی^۱، محمدعلی کاظمی نصرآبادی^۲

چکیده

مقاومت و پایداری همواره در مقابله با ظلم قد برافراشته است و آن را تداعی می‌کند. اگرچه ادبیات پایداری در طول تاریخ پیشینه‌ای طولانی دارد، ولی گسترش ظلم و بی‌عدالتی و تقویت انگیزه دفاع از حق در شکل‌گیری و احیای آن نقش داشته است. از این رو ادبیات پایداری اختصاص به سرزمین خاصی ندارد. با شروع نبردهای سوریه و حمله گروه‌های تروریستی به آن کشور، مدافعان حرم از حرم حضرت زینب سلام‌الله علیها دفاع کردند و از آن به بعد واژه محور مقاومت نقش گسترده‌ای در غرب آسیا پیدا کرد. با شهادت حاج قاسم سلیمانی، فرمانده جبهه مقاومت در فرودگاه بغداد، جهت‌گیری اشعار پایداری به سوی حاج قاسم کشیده شد. یکی از شاعران محور مقاومت که در این باره شعر سروده، معاذ الجنید است. مقاله تلاش دارد تا با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی، تجلی سیمای شهید سلیمانی را به عنوان فرمانده جبهه مقاومت در قصیده عصر سلیمانی از معاذ الجنید تجزیه و تحلیل کند. برآیند پژوهش نشان می‌دهد که معاذ الجنید، شاعر یمنی با سرودن قصیده عصر سلیمانی در وصف شهید سلیمانی، به تجلی موضوع دفاع از ستمدیدگان و مظلومان در برابر ظالمان، مقابله با تروریسم و جریان انحرافی داعش، شخصیت شهید سلیمانی در ابعاد بین‌المللی به عنوان آزادی‌خواه، جهاد در راه خدا، مبارزه با استکبار آمریکا و مقایسه شهید سلیمانی با شهدای اسلام و نهضت کربلا اشاره دارد.

واژگان کلیدی

حاج قاسم سلیمانی، معاذ الجنید، جبهه مقاومت، ادبیات پایداری.

-
۱. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
masoodmohamdi70@gmail.com
  ۲. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
arabijaamil@gmail.com

❖ مقدمه

ادبیات مقاومت و پایداری یکی از انواع ادبی است که مفاهیم ارزشمند و باورمندی را در خود جای داده است. ادبیات پایداری «نوعی از ادبیات متعهد و ملتزم است که از طرف مردم و پیشروان فکری جامعه در برابر آنچه حیات مادی و معنوی آن‌ها را تهدید می‌کند، به وجود می‌آید و هدفش جلوگیری از انحراف در ادبیات، شکوفایی و تکامل تدریجی آن است.» (بصیری، ۱۳۸۸: ۲۶) حس دفاع و مقاومت در برابر دشمن، برخاسته از طبیعت و سرشت انسانی است. در شعر ادبیات مقاومت نیز «مفاهیم اعتراض و مقاومت اجتماعی، جنگ در مقابل تجاوزگران و انقلاب در مقابل سلطه گران غلبه دارد. با چنین توصیفی، خاستگاه شعر پایداری اجتماع است و این نوع ادبی از دل رویدادهای ویژه‌ای که در یک جامعه ویژه رخ می‌دهد، بروز می‌کند» (سجودی، ۱۳۸۵: ۱۵۹).

«ادبیات مقاومت در مفهوم امروزی خویش بعد از جنگ جهانی دوم و با انحصارطلبی دولت‌های آمریکایی و اروپایی شکل گرفت. حوادث قرن بیستم مانند شکل‌گیری رژیم صهیونیستی و اشغال فلسطین و تهاجم به کشورهای اردن، سوریه، لبنان و مصر و انقلاب اسلامی ایران باعث افزایش آثار یگانه‌ای در حوزه ادبیات مقاومت ملل شرقی و اسلامی شد.» (شکری ۱۳۶۶: ۹۱) ادب پایداری در کشورهای غرب آسیا پس از اشغال فلسطین و قدس قوت گرفت و بعد از تشکیل محور مقاومت و مبارزه با استبداد روح تازه‌ای به خود گرفت. معاذ الجنید شاعر یمنی، با سرودن قصیده عصر سلیمانی، پس از شهادت حاج قاسم سلیمانی، پنجره‌ای جدید در ادب پایداری با عنوان وصف فرمانده محور مقاومت گشود؛ زیرا شهید سلیمانی «شهید سلیمانی با حرکات خود و بالاخره با شهادت خود اسم رمز برانگیختگی و بسیج مقاومت در دنیای اسلام شد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹).

شهید حاج قاسم سلیمانی از فرماندهان پرآوازه سپاه پاسداران است که نقش ساختاری و راهبردی در شکل‌گیری و هدایت محور جبهه مقاومت را داشت. ایشان الگوی مبارزه با تروریسم و استکبار جهانی، صهیونیست می‌باشد. حاج قاسم سلیمانی، معروف به «حاج قاسم» فرمانده پیشین سپاه قدس و محور مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی و آمریکا بود. وی در دوران دفاع مقدس،

فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله و از فرماندهان عملیات‌های والفجر هشت، کربلای چهار و کربلای پنج بود. قاسم سلیمانی در سال ۱۳۷۹ ش از سوی فرمانده کل قوا آیت‌الله خامنه‌ای، به فرماندهی سپاه قدس منصوب شد و پس از ظهور داعش در عراق و سوریه، با حضور در این مناطق و سازماندهی نیروهای مردمی، به مبارزه با این گروه پرداخت و نقش ویژه‌ای در نابودی حکومت داعش در مناطق اشغال شده داشت.

بدون شک وی یکی از مهم‌ترین افراد دخیل در امنیت کشور ایران بود که با استفاده از نیروی ایمان و شهامت، اهداف نظام جمهوری اسلامی و راهبرد دفاع از مظلوم و آرمان آزادی فلسطین را در گستره‌ای جهانی و با اقتدار تمام دنبال می‌کرد. تبحر و زیرکی وی در اجرای تاکتیک‌های نظامی و خنثی کردن نقشه‌های دشمنان تا آنجا بود که به وی لقب «ژنرال بی‌سایه» داده بودند. سرانجام سردار سلیمانی در سن ۶۳ سالگی، در بامداد جمعه ۱۳ دی‌ماه ۱۳۹۸ در کشور عراق و در یک عملیات تروریستی توسط آمریکا به شهادت رسید.

سؤالات پژوهش

پژوهش بر آن است تا به دو سؤال مهم زیر پاسخ دهد:

۱. جلوه‌های پایداری حاج قاسم سلیمانی در شعر معاذ الجنید چگونه است؟
۲. شاعر یمنی، معاذ الجنید از چه مضامینی در وصف شهید سلیمانی بهره برده است؟

پیشینه پژوهش

در ارتباط با موضوع شهید حاج قاسم سلیمانی تاکنون کتاب‌های زیادی اعم از خاطرات و تحلیلی‌های متفاوت نوشته شده است. از میان کتب می‌توان به: کتاب «شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی» از علی شیرازی (۱۳۹۹) که به تبیین شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در بیانات رهبری می‌پردازد، کتاب دیگر، کتاب «مکتب سلیمانی»؛ مروری بر آنچه حاج قاسم را «سلیمانی» کرد اثر گروه (۱۳۹۹) از مؤسسه جوانان آستان قدس رضوی و از مجموعه کتاب‌های موسسه خدمات مشاوره‌ای و پژوهش‌های اجتماعی آستان قدس رضوی است. کتاب «بیاپید این‌گونه باشیم (مبانی و اصول مکتب شهید سلیمانی)» است که به قلم محمدباقر بابایی طلاییه (۱۳۹۹)

کتاب در چهار فصل تهیه شده است و به تبیین چرایی، چگونگی و چیستی مکتب سلیمانی پرداخته و تلاش شده علت آن تبیین گردیده و چیستی آن بازنمایی تحلیلی شود و با ارائه دورنمایی از زندگی این شهید به تحلیل گفتمانی آن پرداخته و سعی شده است، اشاره کرد. از میان پایان‌نامه‌ها می‌توان به پایان‌نامه: «تحلیل محتوایی الگوی مدیریتی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی بر اساس نامه ۵۳ امام علی (علیه‌السلام) به مالک اشتر»، از محسن کاردار پور، مقطع کارشناسی ارشد مدیریت دولتی دانشگاه پیام نور مرکز شاهین‌شهر (۱۳۹۹)، پایان‌نامه «تحلیل نقش شهید قاسم سلیمانی در توسعه فرهنگ جهانی مقاومت»، از علی ایمانی، سطح سه حوزه علمیه، اشاره نمود؛ اما از میان مهم‌ترین مقالات تاکنون، مقالات: «شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای» از محمد رجبی منتشرشده در مجله بصیرت و تربیت اسلامی (۱۳۹۹)، «الگوی رهبری شهید قاسم سلیمانی، از فرماندهی مقاومت تا شکل‌گیری مکتب» از صدیقه سادات هاشمی منتشرشده در نشریه راهبرد اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۹)، «بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای» از علی‌خانی و حمیدرضا محمدی منتشرشده در فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج (۱۳۹۸) نگاشته شده است. از میان پژوهش‌ها صورت گرفته درباره اشعار پایداری عربی درباره حاج قاسم سلیمانی می‌توان به مقاله: «سیمای شهید حاج قاسم سلیمانی و ابومهدی المهندس در شعر پایداری، مطالعه موردی شعر علی داوودی و حمید حلمی» منتشر شده در مجله کاوش نامه ادبیات تطبیقی (۱۴۰۰) و مقاله: «دراسة تحلیله للحشد الشعبی فی شعر حمید حلمی البغدادی» از رحیم انصاری پور و شیما جمال حسن، منتشر شده در مجله کلیه الإسلامیه الجامعه، مقاله همایشی «سیمای سردار شهید حاج قاسم سلیمانی در شعر حمید حلمی البغدادی» انتشار در نخستین همایش بین‌المللی علمی و فرهنگی تاریخ و ادبیات پایداری در مکتب حاج قاسم، از حسن مجیدی و مژگان غلامی زهان (۱۴۰۱) که اشعاری از حمید حلمی بغدادی را بدون تحلیل ادبی در وصف شهید نقل کرده است، اشاره کرد؛ اما تاکنون پژوهشی مستقلی که تجلی حاج قاسم شهید را در دیوان شعرای عرب، خصوصاً شاعر یمنی، معاذ الجنید، بررسی و تحلیل کند، نگاشته نشده است.

تحلیل تجلی حاج قاسم شهید در قصیده عصر سلیمانی

دفاع از مظلومان

«ادبیات مقاومت به آن بخش از آثار ادبی اطلاق می‌شود که شعار ایستادگی و مقاومت در برابر ظلم و ستم سر می‌دهد... انسان همواره موجودی آزادیخواه بوده و در برابر عواملی که موجب سلب این آزادی شده به ستیز و دفاع پرداخته‌اند. در هر بیدادی بیشترین آسیب متوجه مردم بی‌دفاع و مظلوم است» (متولی و دیگران، ۱۳۹۶: ۳). حاج قاسم با تأسی بنیان‌گذار انقلاب اسلامی امام خمینی به مبارزه با ظلم و قدرت‌های زورگوی دنیا پرداخته و به حمایت از حقوق مظلومین اقدام کرده است. در دیدگاه امام راحل «پذیرش و سازش با ظلم و ستم جایی ندارد و بر همین مبنا معمار انقلاب اسلامی این انقلاب عظیم را به‌گونه‌ای پی‌ریزی کرده است که ماهیتاً با منافع و اهداف سلطه‌گران و ستم‌پیشگان جهان در تضاد است، لذا هیچ‌گاه سردمداران کفر و استکبار ظهور انقلاب اسلامی را در جهان تحمل نکرده و با تمام وسایل و امکانات به مقابله با آن برمی‌خیزند و سعی در نابودی آن دارند و فرد مسلمانان موظف‌اند به حقوق و وضعیت کلی مسلمانان و منافع آنان توجه باشند، اگر ستمی بر یکی از کشورهای اسلامی رفت، کشوری اسلامی مورد هجوم دشمن قرار گرفت، منافع مسلمانان در کشوری به خطر افتاد یا حقوقی از آنان ضایع شد، مسلمانان به حکم دستور دینی خود موظف‌اند به دفاع برخیزند و دشمن را به عقب برانند؛ و بنابر نظر ایشان اگر دشمن بر بلاد مسلمانان و سرحدات آن هجوم نماید، واجب است بر جمیع مسلمانان دفاع از آن به هر وسیله‌ای که امکان داشته باشد از بذل جان و مال؛ و در این امر احتیاج به اذن حاکم شرع نیست» (یحیی، ۱۳۸۸: ۲۰۶).

معاذ الجنید شاعر یمنی، با درک رسالت حاج قاسم شهید، ایشان را فریاد رسان ملت‌های مظلوم و ستمدیده می‌داند. نجات انسان‌های مظلوم در برابر ظلم و ستم از دست دژخیمان استعمارگر از زیباترین اهداف انسانی وی بشمار می‌آید:

بِکَلِّ مُسْتَضْعَفٍ حُرٍّ لَهُ صَلَٰةٌ / كَأَنَّهُ مَدَدٌ مِنْ كَفِّ رَحْمَانٍ / وَجِسْمُهُ كَانِ تَارِيخِ الْحُرُوبِ... بِه
لِکُلِّ جُرْحٍ فُصُولٌ ذَاتُ أَشْجَانٍ (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۴).

ترجمه: با هر مستضعف آزاده‌ای پیمان دوستی داشت/ گویا دست یاریگر خداوند مهربان بود/ و پیکر او کتاب تاریخ جنگ‌ها بود/ در آن برای هر زخمی، فصلی‌های غم‌انگیزی وجود داشت. شاعر در این ابیات به ارتباط شهید سلیمانی با انسان‌های مظلوم غرب آسیا اشاره می‌کند و اذعان می‌کند که شهید سلیمانی دست یاری‌رسان پروردگار به ستم دیدگان است که در دفاع از مردم مظلوم در جنگ‌های متفاوتی حضور داشته و پیکر او با زخم‌ها و جراحات‌های متعدد گواه بر این موضوع است. دلسوزی در امر مسلمانان، مهرورزی بر مردم و سختگیری بر مستکبران و دشمنان و یاری ستم‌دیدگان از ویژگی‌های مهم ایشان بود.

مقابله با تروریسم

غرب با طراحی و برنامه‌ریزی برای انحراف جریان اصیل بیداری اسلامی به نفع خود، از طریق بدل سازی داعش به جای اسلام ناب سعی در استحاله و پیاده‌سازی نسخه اسلام دروغین با تاکتیک داعش داشت؛ اما حاج قاسم «این مسئله بروز یک جریان به‌ظاهر مذهبی متمایل به یکی از فرقه‌ها و علیه مقاومت را ایشان مدتها قبل پیش‌بینی کرد. بعد از مدتی داعش به وجود آمد.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹) شهید سلیمانی در موفقیت‌های محور مقاومت و در مبارزه با استکبار جهانی، صهیونیسم بین‌الملل و ارتجاع منطقه غرب آسیا دارای نقشی مؤثر داشت که موجب شد خلافت گروه تروریستی - وهابی داعش در عراق و سوریه از بین رود. وی عنوان نماد مبارزه با تروریسم قلمداد می‌شود. «سردار شهید سلیمانی به معنای واقعی کلمه، سرشناس‌ترین و قوی‌ترین فرمانده مبارزه با تروریسم بود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸).

بن‌مایه و محتوای قصیده عصر سلیمانی، مبارزه با تروریسم منطقه‌ای است که این اندیشه اصلی در شهید قاسم سلیمانی متبلور است. جهت‌گیری شاعر در به تصویر کشیدن شهید سلیمانی به عنوان فرمانده نیروی قدس سپاه، مبارزی است که قوی‌ترین و مدیرترین شخص در رویارویی با گروه‌های تروریستی و مرتجع منطقه است. این مبارزه در مبارزه با گروه سلفی - تکفیری داعش نمود دارد:

یا (قاسماً) حاسماً فی کل معركة / مجاهداً فی سبیل الله قرآنی / قد یسهّم المرء فی تحریرِ
موطنه / وأنت أسهمت فی تحریرِ أوطان (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۶).

ترجمه: ای قاسم که در همه میدان‌های نبرد حرف آخر را می‌زدی و مجاهدی در راه قرآن و خدای بودی، گاه انسان تنها در آزادسازی سرزمین خود سهیم است/ اما تو در آزادسازی سرزمین‌های بی‌شماری نقش داشتی.

شاعر در قسمتی دیگر از قصیده به نقش شهید در آزادسازی عراق، حاج قاسم را پایتخت و مرکز کشور عراق می‌داند:

بَكْتَهُ (بَغْدَادُ) قَالَتْ: كَان عَاصِمَتِي وَمَعْصَمِي... (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۵).

ترجمه: بغداد بر او گریست و گفت: او پایتخت و حصار امن من بود.

الجنید، شهید سلیمانی را در برابر دشمنان و تروریست‌های مرتجع، سخت‌تر از عذاب‌های خداوند توصیف می‌کند:

فَاللّٰهُ اِنْ شَاءَ يَنْهِيْ دَوْلَةً ظَلَمَتْ اَوْ شَاءَ اِهْلَاكَ قَوْمٍ بَعْدَ طُغْيَانٍ: اَتَى بَرِيْحٍ عَقِيْمٍ... اَوْ بَرَا جِفَةٌ اَوْ صِيْحَةٌ... اَوْ عَذَابٍ... اَوْ (سُلَيْمَانِي) (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۵).

ترجمه: خداوند اگر بخواهد به عمر دولت ستم پیشه پایان می‌دهد، یا قومی را پس از عصیان گری به هلاکت می‌رساند، تندباد ویرانگری ۰۰۰ یا نفخه صور (عذاب قیامت)، یا شیشه مهیبی... یا عذابی... یا سلیمانی را می‌فرستد.

شهید سلیمانی با حمایت از مردم مظلوم تحت هجوم تروریست‌های تکفیری- وهابی و کمک‌رسانی به مردم تحت محاصره و آواره، رویارویی عملیاتی در برابر تروریست‌های بین‌المللی که دول غربی و صهیونیسم پشتیبان آن‌ها بودند و جلوگیری از سقوط دولت‌های مسلمان عراق و سوریه و ممانعت از تجزیه این دو کشور که در صورت تحقق، خطرات و اثرات ناشی از آن می‌توانست جمهوری اسلامی ایران و کل منطقه غرب آسیا را تحت تأثیر خود قرار دهد، توانست با به‌کارگیری نبوغ خاص نظامی خود و بسیج تمامی نیروهای رسمی و غیررسمی و داوطلب محور مقاومت، با شجاعتی بی‌نظیر، ماشین نظامی تروریست‌های تکفیری مورد حمایت آمریکا و صهیونیسم را زمین‌گیر کند و پایان خلافت شوم داعش را اعلام نماید.

حاج قاسم متعلق به تمام آزادی خواهان جهان

یکی از وجوه مهم شخصیتی شهید حاج قاسم، توان منحصر به فرد ایشان در تولید قدرت ملی برای جمهوری اسلامی و جهان اسلام و محور مقاومت بود. یکی دیگر از ابعاد شخصیتی وی، تعلق به آزادیخواهان جهان اسلام در سرتاسر عالم بود. همه آزادی خواهان جهان یکی از الگوهای خود را شخصیت مبارز حاج قاسم دانسته و منش وی را در برابر حمایت از بی دفاع در برابر ظالم را سرلوحه خویش قرار دادند. مکتب حاج قاسم فراتر از سرزمین ایران و جهان اسلام و متعلق به همه بشریت بود. امام خامنه‌ای نیز با تأکید بر این موضوع می‌فرماید: «شما (سردار سلیمانی) با متلاشی ساختن توده سرطانی و مهلک داعش، نه فقط به کشورهای منطقه و به جهان اسلام بلکه به همه ملت‌ها و به بشریت خدمتی بزرگ کردید.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶) معاذ الجنید تلاش‌های حاج قاسم برای دستیابی به آزادی ملت‌ها و مبارزه با استکبار را از ویژگی مهم شهید سلیمانی می‌داند و او به عنوان شخصیتی الگو که متعلق به تمام آزادی خواهان عالم است برمی‌شمارد:

كان العراقيّ والسوريّ مُجتمعاً/ ومقدسياً... يمانياً... ولبنانيّ / كان الكويتيّ في (الأحساء) بلدتهُ/
وكان في ثورة (البحرين) بحرانيّ / جزائريّ له في (طنجة) وطنّ / وتونسيّ ومصريّ وسودانيّ
/ من (فنزويلا) ومن (نيجيريا) / ومن (الرهونج) و (الهند). كُوبيّ وأفغانيّ وعالميّ لكلّ الأرض
مُنْتَسِبٌ/ وبعد سبعين قُطُر... كان (إيرانيّ). (معاذ الجنيد، ۱۳۹۹: ۱۹۴-۱۹۵).

ترجمه: او هم‌زمان سوری، عراقی، فلسطینی، یمنی و لبنانی بود. شهر احساء در کویت کشور او بود؛ و در انقلاب بحرین، بحرینی بود. او یک الجزایری بود که شهر طنجه و تونس بشمار می‌آمد؛ و او تونسی، مصری و سودانی بود. او ونزوئلایی، نیجریه‌ای، میانماری، کوبایی و افغانستانی بود. شخصیتی جهانی داشت و به هر سرزمینی منتسب بود و پس از هفتاد سرزمین ... او یک ایرانی بود.

شاعر در این قسمت از قصیده حاج قاسم شهید را متعلق به ملت‌های آزادی‌خواه مثل عراق، سوریه، فلسطین، یمن، لبنان، بحرین، کویت، الجزایر، مصر، سودان، نیجریه و ... بشمار می‌آورد و شخصیت جهانی و بین‌المللی شهید را در قصیده عصر سلیمانی برجسته می‌کند. شاعر یمنی،

حاج قاسم را الگوی کشورهای مسلمان اعم از شیعه و سنی و ملت‌های غیرمسلمان مثل ونزوئلا، میانمار، کوبا و... در تمام قاره‌ها می‌داند و تصریح می‌کند که این شخصیت به تمام سرزمین‌های این کره خاکی تعلق دارد و بعد از هفتاد سرزمین شخصیت ایرانی دارد. شاعر هدف از بیان ابیات راه، فراگیر شدن شخصیت و مکتب شهید سلیمانی برای تمام مردم جهان در پرتو مبارزه و آزادیخواهی می‌داند. بر این اساس سیره و مکتب شهید حاج قاسم حمایت از مظلومان و ستمدیدگان بدون توجه به نژاد، رنگ و دین است و سعادت انسان را در جامعه انسانی، آرمان خویش می‌داند.

جهاد در راه خدا

جهاد در راه دین از واجبات اسلام است که در قرآن ۱۰۸ بار به آن اشاره شده است. دفاع از اسلام یکی از مصادیق جهاد در راه خدا و دارای اهمیتی عظیم است. امام راحل در اهمیت دفاع از اسلام و سرزمین قلمروهای اسلامی و حفظ امنیت این سرزمین‌ها می‌فرماید: «اگر دشمنی که از او بر اساس اسلام و اجتماع مسلمین ترس باشد، بلاد مسلمین و یا مرزهای آن را مورد هجوم قرار دهد، بر مسلمان‌ها واجب است که از آن به هر وسیله‌ای که ممکن است با بذل مال و جان، دفاع نمایند.» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱: ۵۵۱) امام دفاع از مظلوم و ملت‌های مستضعف را از مصداق حق و حقیقت و مبارزه در راه خدا می‌داند: «ملت آزاده ایران هم‌اکنون از ملت‌های مستضعف جهان در مقابل آنان که منطقتشان توپ و تانک و شعارشان سرنیزه است کاملاً پشتیبانی می‌نماید. ما از تمام نهضت‌های آزادی‌بخش در سراسر جهان که در راه خدا و حق و حقیقت و آزادی مبارزه می‌کنند، پشتیبانی می‌کنیم» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۲: ۱۳۸).

قصیده عصر سلیمانی، حاج قاسم شهید را یک مبارز و مجاهد در راه اسلام معرفی می‌کند، ایشان برای محور مقاومت و تمام آزادی‌خواهان جلوه‌ای از جهاد بدون مرز در راه حق و حقیقت است:

كَانَ الْجِهَادَ الَّذِي فِي كُلِّ مِيدَانٍ كَأَنَّهُ آيَةٌ مِنْ (آلِ عِمْرَانَ) كَانَ السَّلَاحُ الَّذِي فِي كُلِّ مَعْرَكَةٍ عَلَيْهِ مِنْ بَاسِهِ خَتَمٌ (سُلَيْمَانِي) (معاذ الجنيد، ۱۳۹۹: ۱۹۴).

ترجمه: جهاد او در همه عرصه‌های نبرد، گویا آیه‌ای از سوره آل‌عمران بود. سلاح‌های موجود در میدان نبرد، از صولت جنگی او نشان سلیمانی بر خود داشت.

شاعر با الهام‌گیری از قرآن، شهید سلیمانی را مجاهدی کوشا می‌داند که در میدان‌های گوناگون جهاد حضور دارد و با بهره‌گیری از سوره آل‌عمران و آیه ۱۴۲ و ۱۶۹ این سوره، صبر و مقاومت را، لازمه جهاد می‌داند. زیرا در جنگ و مقاومت، همه و همه نیازمند صبر و بردباری است. شاعر اعتقاد دارد که پاداش صبر و مقاومت سلیمانی در جهاد، شهادت در طریق حق و حقیقت است. الجنید با اشاره به تأثیرگزاری مستقیم شهید سلیمانی در محورهای جبهه مقاومت، شهید را مرد میدان مبارزه و مؤثر در پیروزی‌های صحنه نبرد بشمار می‌آورد.

شاعر در بخشی دیگر از قصیده، شهید را مجاهد عرصه‌های نبرد و سرباز فداکار جنگ بدر معرفی می‌کند که خداوند او را میان همه مؤمنین تقسیم نموده است:

ک (جُنْدِ بَدْر) إِلَهُ الْكُونِ وَزَعَهُ فِي الْمُؤْمِنِينَ بَعْدَ دُونِ نَقْصَانِ فِي (حَرْبِ تَمُوزِ) نَصْرًا... فِي (دَمَشَقِ) يَدًا قَدْ طَهَّرَتْ (سُورِيَا) مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ أَنْفَاقُ (عِزَّةً) مَدَّتْ مِنْ أَصَابِعِهِ لِلدَّعْمِ خَطِينَ: نَارِيًّا وَنُورَانِيًّا وَاللَّهِ لَوْلَا الْحِصَارُ الْمُسْتَبِدُّ هُنَا لَكَانَ شَارِكَنَا فِي فَتْحِ (نَجْرَانِ). (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۶).

ترجمه: او (شهید سلیمانی) همچون لشکریان جنگ بدر است که خداوند هستی آنان را عادلانه و بی هیچ نقصی در میان مؤمنان گسترانده است. او در جنگ تموز (درگیری بین رژیم غاصب صهیونیستی و لبنان) پیروزمند بود و در دمشق دست یاری گر بود و سوریه را از لوٹ همه شیاطین پاک ساخت. انگشتان او در تونل‌های غزه دو خط نورانی کشید: یکی از آتش و دیگری از نور. به خدا قسم اگر اینجا (یمن) به‌طور ظالمانه در محاصره نبود، ما را در فتح نجران یاری می‌رساند.

معاذ الجنید یمنی با اشاره به جهاد جهت دفاع از ارزش‌های الهی در برابر استکبار جهانی، به جنگ بدر در اسلام اشاره می‌کند که قاسم سلیمانی از به‌تنهایی همچون لشکری از رزمندگان جنگ بدر است که خداوند او را برای کمک و جهاد در راه خدا میان همه مؤمنین به عدالت تقسیم کرده است تا در همه جبهه‌ها حضور داشته باشد. حاج قاسم با حضور فعال و مؤثر و

تلاش برای جهاد در برابر مشرکان و کافران و ستمگران، در مقابله با حمله رژیم غاصب صهیونیستی به لبنان در سال ۲۰۰۶، حمله گروه‌های تکفیری به سوریه و عراق به جهاد پرداخت و در حمایت از مردم فلسطین در برابر اشغالگری صهیون‌ها وظیفه خویش را انجام داد. شاعر به این نکته اشاره می‌کند که اگر مردم یمن توسط ائتلاف سعودی‌ها به‌طور ظالمانه، محاصره نبود حاج قاسم در کشور یمن حاضر می‌شد تا در کنار رزمندگان انصار الله به جهاد در راه خدا بپردازد.

مبارزه با استکبار آمریکا

آمریکا به عنوان یکی از مستکبرترین دول عالم، از خطرناک‌ترین کشورهای غربی است که امام راحل با بینش و آگاهی به عمق خطری که از سوی آمریکا و صهیونیسم جهانی به وجود آمده را گوشزد می‌کند. «الآن تمام گرفتاری ما از امریکاست. تمام گرفتاری مسلمین از امریکاست. از این امریکایی است که صهیونیسم را آن‌طور تقویت کرده است و آن‌طور دارد تقویت می‌کند و برادرهای ما را فوج فوج می‌کشند.» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۰: ۳۸۸-۳۹۴).

آمریکا به عنوان نماد ظلم و استکبار در جهان شناخته می‌شود و خوی جنایت‌کاری آن‌ها در بسیاری از نقاط جهان متبلور است. شاعر یمنی با اشاره به مبارزه شهید سلیمانی در برابر خوی وحشی‌گری آمریکا در منطقه و جهان، ایشان را عزرائیل ثانی برای آمریکا می‌داند که تروزیست‌های آمریکایی هرکجا روی کنند حاج قاسم سلیمانی آنجاست:

أَنْتِ مَضَى وَجْهٌ (أَمْرِيكَا) وَوُجْهَتُهَا فَتْمٌ (قَاسِمٌ) عَزْرَائِيلُهَا الثَّانِي، مَشِيئَةُ اللَّهِ... ثَارُ اللَّهِ... سَطْوَتُهُ
وَنُصْرَةُ اللَّهِ لِلْقَاصِي وَلِلدَانِي. (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۵-۱۹۶).

ترجمه: هرکجا آمریکا روی نهد و آنجا را هدف قرار دهد، قاسم در آنجا چون عزرائیلی دیگر حاضر می‌شود. او تجلی خواست خداوند... انتقام الهی... و قدرت اوست. تجلی پیروزی خداوند از دور و نزدیک است.

شاعر در ادبیات خویش آمریکا را طاغوت منطقه تلقی می‌کند که در برابر این طاغوت انتقام الهی و شکست دهنده طاغوت یعنی شهید سلیمانی قرار دارد که در این مسیر به شهادت رسید:

أَرَكْعَتَ طَاغُوتِ أَمْرِيكَا وَأَنْتِ إِلَى / تَيْلِ الشَّهَادَةِ تَسْعِي سَعِي ظَمْتَانِ. (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۶).

ترجمه: طاغوت آمریکا را به زانو درآوردی و خود تشنه‌کام برای نیل به مقام والای شهادت در شتاب بودی.

به عقیده شاعر شهید با نگاهی عمیق به دشمن، آمریکا را مسئول بر هم خوردن نظم منطقه‌ای در غرب آسیا می‌داند که شهید سلیمانی با عنوان تجلی خداوند، انتقام الهی را از طاغوت یعنی آمریکا می‌گیرد. شهید سلیمانی راهکارهای راهبردی، آمریکا را در منطقه غرب آسیا نقش بر آب کرد و آن‌ها را به زانو درآورد. در واقع فرمانده محور مقاومت، تفکر مبارزه با آمریکا را در سرتاسر جهان گسترش داد.

حاج قاسم شهید اسلام و کربلا

«شهادت در اسلام رمز زندگی و تداوم حیات و مفهوم حقیقی آن است، ولی قبل از تأمل در ابعاد گوناگون شهادت، باید در ابتدا انگیزه‌های نبرد و مبارزه را بشناسیم. پس از شناخت انگیزه‌های پیکار، برترین آن را دفاع از حق و عقیده و طلب شهادت می‌یابیم و اینکه شهدای اسلام برترین شهیدان هستند. آن‌ها معنای شهادت را از سرور و امامشان امام حسین (ع) الهام گرفتند. شهادت او مسلمانان را به تأمل عمیق و جدی در معنا و مضمون شهادت دعوت کرد، همچنان که این شهادت نشانه و رمز حق و عدالت گردید و مؤمنان را برای نثار جان و فدا کردن خویش در آنجا که این جان‌فشانی روشنگر راه حق و عدالت برای دیگران باشد، آماده و مهیا نمود» (جواد، ۲۹۴:۱۳۷۵). شهادت‌طلبی و جان‌باختن در راه خدا، از موضوعات و مسائلی است ریشه قرآنی و حدیثی در اسلام دارد. ارزش شهادت در دین اسلام از محورهای اساسی و مهم است. شهادت‌طلب کسی است که برای رسیدن به معبود خویش و اعتلای آرمان‌های اسلام از جان خویش می‌گذرد و آماده شهادت است. فرهنگ شهادت‌طلبی در نزد پروردگار دارای فضیلتی بزرگ است که هر انسان آزاده‌ای مشتاق به آن است. شهید با الگوگیری از شهدای صدر اسلام و فرهنگ عاشورا، خط سرخ شهادت را برگزید همان‌گونه که امام خامنه‌ای فرمودند: «شهید سلیمانی به هر دو حسنین رسید؛ هم پیروز شد هم به شهادت رسید؛ یعنی خدای متعال کَلَّمَ الحُسَینَ را به این شهید عزیز داد.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸).

شاعر با طرح مسئله شهادت و مقایسه شهید سلیمانی با شهدای صدر اسلام و نهضت عاشورا، سعی در بیان هدف مقدس شهید سلیمانی و مبارزه حقیقت طلبانه او دارد:

كما (الحسین) بلا رأسٍ صعَدتَ له / کـ (جعفر) مُزقتَ عنک الذراعانِ / کـ (زید بن علی)
دونما جسدٍ / لله تسمو رُفَاتاً بعد نیران (معاذ الجنید، ۱۳۹۹: ۱۹۶-۱۹۷).

ترجمه: چون حسین علیه السلام بی سر به سوی معبود عروج کردی و چون جعفر طیار دو بازویت بریده شد. چون زید بن علی بی پیکر، پس از سوختن به سوی خداوند پر کشیدی.

معاذ الجنید با کنار هم قرار دادن دفاع و جهاد شهید سلیمانی و قیام سیدالشهدا (ع)، نهضت کربلا را یک اسوه تمام عیار برای وی می‌داند و با مقایسه شهادت ایشان با شهید شدن امام حسین علیه السلام، هدف حاج قاسم در جبهه مقاومت را همانند هدف امام سیدالشهدا برای حفظ کیان اسلام می‌داند. شاعر جدا شدن سر از بدن شهید سلیمانی را با حضرت سیدالشهدا، جدا دست‌ها را با جناب جعفر طیار، بدون پیکر بودن را با جناب زید بن علی، مقایسه می‌کند که پس از سوختن پیکرش به شهادت رسید.

بحث و نتیجه‌گیری

ادبیات مقاومت و پایداری یکی از انواع ادبی است که مفاهیم ارزشمند و باورمندی را در خود جای داده است. حاج قاسم با تأسی بنیان‌گذار انقلاب اسلامی امام خمینی به مبارزه با ظلم و قدرت‌های زورگوی دنیا پرداخته و به حمایت از حقوق مظلومین اقدام کرده است. وی با درایت و نبوغ خاص نظامی در موفقیت‌های محور مقاومت و در مبارزه با استکبار جهانی، صهیونیسم بین‌الملل و ارتجاع منطقه غرب آسیا دارای نقشی مؤثر داشت که موجب شد خلافت گروه تروریستی - وهابی داعش در عراق و سوریه از بین رود. وی عنوان نماد مبارزه با تروریسم قلمداد می‌شود. معاذ الجنید شاعر یمنی، با سرودن قصیده عصر سلیمانی در وصف شهید، پس از شهادت ایشان، پنجره‌ای جدید در ادب پایداری با عنوان وصف فرمانده محور مقاومت گشود. این شاعر در قصیده مذکور به تجلی موضوع دفاع از ستمدیدگان و مظلومان در برابر ظالمان، مقابله با تروریسم و جریان انحرافی داعش، شخصیت شهید سلیمانی در ابعاد بین‌المللی به عنوان

❖ شخصیتی الگو متعلق به تمام آزادی خواهان عالم، جهاد در راه خدا، مبارزه با استکبار آمریکا و مقایسه شهید سلیمانی با شهدای اسلام و نهضت کربلا اشاره دارد.

منابع و مأخذ

بصیری، محمدصادق (۱۳۸۸). سیر تحلیلی شعر مقاومت در ادبیات فارسی، کرمان: انتشارات دانشگاه شهید باهنر.

سجودی، فرزانه (۱۳۸۵). ساختار شعر پایداری، نشریه بیناب، شماره ۱۰: ۱۶۳-۱۵۸.

خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۹). khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۸). khamenei.ir.

خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۶). khamenei.ir.

شکری، غالی (۱۳۶۶). ادبیات مقاومت، ترجمه محمدحسین رحمانی، تهران: نشر نو.

متولی و دیگران، حدیثه (۱۳۹۶). ادبیات مقاومت در کشورهای عربی، تهران: نشر مینوفر.

معاذ الجنید (۱۳۹۹). سرو ماندگار، تدوین و ترجمه عزت ملا ابراهیمی و پرستو قیاسوند و معصومه تقی‌زاده، تهران: نشر توانا گستر.

یحیی، فوزی. (۱۳۸۸)، اندیشه سیاسی امام خمینی، تهران: دفتر نشر معارف.

امام خمینی (ره) (۱۳۸۵). ترجمه تحریر الوسيله، ج ۱، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

امام خمینی (ره) (۱۳۷۸). صحیفه امام خمینی، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

جوادی مجیب (۱۳۷۵). ابعاد شهادت در راه خدا، مجموعه دومین کنگره بین‌المللی امام خمینی (س) و فرهنگ عاشورا.